

Др. ІВАН БРИК.

гол. Тов. „Просвіта“.

В 120-ті роковини

народин

Т. ШЕВЧЕНКА

ВІДБИТКА
З „УКРАЇНСЬКОГО БЕСКИДА“

П Е Р Е М И Ш Л Ї

1 9 3 4.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

З друкарні Кнолера і Сина в Перемишлі

Др. ІВАН БРИК
голова Тов. „Просвіта“.

Промова в Перемишлі на святі 120-их роковин народин Т. Шевченка.

Святочна Громадо!

Неначе праведних дітей
Господь любя своїх людей,
Послав на землю їм пророка —
Свою любов благовістити,
Святого розуму учить.

Післав Господь пророка Укра-
їні — 120 літ тому. Уподобав собі
кріпацьку дитину під солом'яною
стріхою. Натхнув її божим своїм
духом, вложив у серце іскру лю-
бови і правди, дав їй силу про-
рока ту правду і любов вістити,
ніби вогнем пекти холодні душі,
обличати жестоких, людей не-
ситих.

Післав Господь свого пророка

в час важкого лихоліття, коли стриму не знала сваволя деспота і його слуг, сваволя пана і його гайдуків, коли нарід України гинув у неволі політичній, у недолі соціяльній, у несвідомості національній. А українська інтелігенція, українське панство — хіба лиш по-пяному виголошувало велику силу в Європі нахапаних фраз... і більш нічого.

І от у 1840 р. виходить у світ „Кобзар“, а далі що-раз інші твори. Почулося слово нове. Кріпацька дитина відкриває історію народу, могутніми картинами змальовує його славу, та слізми пророка плаче на руїнах *колишньої волі*. А ті слёзи животворящою росею падали на людські серця, трупам очі відкривали, розбуджували любов до тої великої руїни.

Та Шевченко не тільки плакав. Плач не допоможе, з псалма вилитого слёзами насміються.

І тому поет молитися-благає:

Благословенная в женах
Святая, праведная Мати
Святого Сина на землі

— — — — —

Пошли мені святее слово,
Святої правди голос новий,
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти.

І понеслося святе, огненне слово проти неправди і неволі, в обороні споневіряних, замучених братів, в обороні розпінаної України. Понеслося могутнє, досі нечуване слово оскарження... почувся сильний і глибоко відчутий заклик:

Умийтеся, образ божий багном
[не скверніте!

Полюбіте щирим серцем наймен-
[шого брата!

Станьте за правду-істину!

Розкуйтеся, братайтеся!

...а встане Україна,

Світ правди засвітить...

З такою силою слова, з такою щирістю і глибиною чуття не відізвався ні перед Шевченком, ні після нього — ніхто на Україні. Та й серед інших народів можемо знайти хіба йому близьких, подібних, але не рівних. А це було живлевою духовою потребою поета:

Погано дуже, страх погано
В оцій пустині пропадуть;
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати — і мовчати.

І оце слово святої правди, слово розумом святим і оживлене і просвічене, українське громадянство чує, читає, виучує напам'ять, переписує — вже близько 100 літ. На галицькій землі пізніше. Одушевлявся Шевченковою поезією Маркіян Шашкевич у листі до Мих. Козловського 1842 р. і Яків Головацький і Микола Устиянович, може й Іван Вагилевич, але дещо більше про Шевченка діз-

налася Галичина аж у 1861 р.; а „Кобзаря“ дістала в руки 1862 р., коли за спонукою студента теології Данила Танячкевича привіз його з Києва почесний член „Просвіти“ купець Мих. Димет.

Про смерть поета принесла вістку польська львівська газета „Głos“, а за нею „Слово“, де читаємо, що Шевченко „великий український поет, а його твори прекрасні, ними тішимося, не тільки ми, але й багато з наших сусідів ним тішиться... в його поезії є любов і віра в свободу, котрої бажав Тарас не для себе, але для тої землі, що зродила його, для тих 15 мільонів сердець, в котрих пливе українська кров“. Тодіж почалися й поминки Богослуженнями та декламаторсько-музикальними вечорами. Перший такий вечір відбувся в Перемишлі, а промову виголосив на ньому проф. Наталь Вахнянин, надруковану потім у

календарі „Перемишлянин“ на 1863 рік.

Познайомлення галицького громадянства з Шевченковою поезією росло з року в рік, а з тим ріс та поширювався і культ поета. Щорічні Шевченківські свята стали мірилом зростаючої сили народу.

Велетенський вплив Шевченкової поезії помітний у розбудженню, поширенню і поглибленню національної свідомости, у культурному й економічному будівництві, у великій творчій праці над освітою народу... у високих жертвенних поривах.

Шевченкова поезія нас відродила, дала нації творчі живі покоління від романтиків аж до скромненьких борців за волю... Отся поезія довела нарід до тої ясної хвилини, коли розірвав кайдани неволі.

Розірвав — але волі не вдержав.

Значить, Шевченковою поезією ми відродилися, але не переродилися. Ми залюбки її деклямували, але не розуміли і до серця собі не брали, бо тільки від свята до свята захоплювалися нею. Ми заповіту його не сповнили.

Розкувалися — але не збраталися, не стали односердне за євангеліє правди. Власними руками руйнували будівлю, яку зачали щойно будувати, розривали її основу партійним засліпленням, нетерпимістю, отаманщиною, приватою...

Замість будівничих — анархісти — без розуму, без віри в тривалість нового кращого завтра.

І за те Ти Боже

Покрив — еси знову
Срамотою свої люди,
І вороги нові
Розкрадають як овець нас
І жеруть... Без плати
І без ціни оддав — еси

Ворогам проклятим;
Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас, яко в притчу
Нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
На нас головами;
І всякий день перед нами —
Стид наш перед нами.
Окрадені, замучені,
В путах умираєм,
Не молимося чужим богам,
А тебе благаєм:
Поможи нам, ізбави нас
Вражої наруги!
Поборов ти першу силу
Побори і другу,
Ще лютішу.

І ось Шевченкова поезія, очищена, прояснена в горнилі терпіння народу, набирає тим більшої сили, тим більшого значіння, стає актуальна, програмова... особливо тепер—у хвилині найбільшого трагізму.

Трагедію українського села, трагедію, що плила з панщизняного лихоліття, схопив поет уводне жахливе слово „пекло на землі“, де чорніші чорної землі блукають люди, де німі на панщину йдуть, де латану свитину з каліки знімають, де розпинають вдову за подушне, де під тинном опухла дитина голодна мре, а матери пшеницю на панщині жне, де село неначе погоріло, неначе люди подуріли.

Мій краю прекрасний, розкіш-
[ний, багатий

Хто тебе не нищив?

Ох, твоєю історією-правдою перелякати саме пекло можнаб! А нині? Люди блукають німі, босі, голі й голодні. Забули сміятися. Наша дума, наша пісня — вмирає, загибає. Загибає прегарна українська ноша. Села вмирають, не чути в них вже і плачу. Мільйони трупів — жертв голоду на рідній, багатій... ограбленій

землі. Українські діти мруть не тільки під тином, а ще під серцем матери. Україна змінює своє етнічне обличчя... на батьківщину українця - селянина гайворонням налітає московський пролетаріят.

Що колишні війни, свари, лихоліття, люті кари?

Якіж вони бліді! Від того, що твориться тепер, і найбільші кати злякались би, онімілиб з переляку. Ніхто не ратує України. Лиш ворог сміється червоним сміхом. А рідні сини? Що найкращі впали вже жертвою, а ті, що остали, правовірні! Теж по своєму деклямують Шевченка, фальшують і видають його твори, ставлять пам'ятники, а так і сміються з його молитов-плачів, та помагають москалеві господарювати. Оті перевертні, блюдолизи, лицеміри, суєслови, Господом прокляті!

Недолюдки помагають Матір катувати!

І українська національна ідея знову — як колись за білого катта — знаходить прибіжище на нашій галицькій землі. А на нас знову спадає переважне історичне завдання.

І ми його сповнимо, якщо зрозуміємо і до крові-кости переймемося Шевченковими думками-бажаннями. А в основу наших думок та праці покладемо *любов*, оте найбільше добро на світі... те братолюбіє. Якже реалізувати його?

Коли неодна поетова мрія позовклим листом упала на шляху його страждань, коли обсервація земляків, які вже 20 літ деклямували його поезії, гірким розчаруванням краяла його серце, він взявся за одне діло: „Якби Бог поміг отсе мале діло зробити, то велике й само зробилось би“ — писав у 1861 р.

Щож се за діло те мале, по яко-

му прийдуть самі із себе великі діла?

Отсе мрія — програма Кирило-Методіївського братства, отсе мрія, що її довгі роки леліав у своїй душі Шевченко — *отсе народня освіта*. На порозі свого життя, коли поет готовився в далеку дорогу на той світ... до Бога, він овіяв цю думку сильною вірою, що тільки освіта є тим певним, твердим шляхом, яким прийде здійснення його найвищих пророчих думок. Для того то видає „Букваря“, недужий їздить просити апробати та сам і розсилає дві тисячі примірників і просить адресатів розкинути їх по селах та розділити на недільні школи.

Отсе братолюбіє, отся безгранична любов, якою пронизані усі Шевченкові думки, не дасть нам спокою, як довго буде в нас хочби один неписьменний брат, не-

письменна сестра, — як довго буде хочби одне село без читальні, — як довго інтенсивною, щоденною, дрібною працею на *полі освіти й виховання* не скуємо села і міста одною думкою, одною ідеєю, одним жагучим бажанням в одну сильну братерську громаду.

Отся любов накаже нам у тій праці забути про всяку особисту нехить і уразу, про всі різниці гурткові чи партійні. Привата згорить на жертівнику загального добра, добра нації. Се буде Шевченкове „*єдиномисліє*“ — яке накаже в слухний час „*односердне-стати*“.

На обездолених землях України підніметься тоді могутний *Дух нації*, а віра в перемогу правди додасть сили титанів. І тоді...

„Діла добрих обновляться,
Діла злих загинуть!“

А прийде **день**, коли Україна знову збудиться в крові і пожарі.

Настане суд — настане час великої кари :

„Всі неправди встануть,
Розкриються високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників : кого, коли,
За що розпинали“...

— — — — —
І ти Україно, процвітеш, позеле-
Мов Іорданові святії [ленієш —
Луги зелені, береги.
І честь... і слава
Тебе укриє дорогим
Золототканим...
Добром та волею підбитим,
Святим омофором своїм.
І люди...
Дива Господнії побачать.
І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть
Кайданами куті.
Радуйтеся, — вбогодухі
Не лякайтесь дива!
Се Бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас убогих, і воздає
Злодіям за злая!

